

Γενική άποψη της Ξανθής. Φωτογραφία του 1910.

ΞΑΝΘΗ, περίοδοι άκμης

Είναι γνωστό, πώς για νά μιλήσουμε για τήν ιστορία ένός τόπου, πρέπει ν' αναφερθούμε στήν πολιτική, κοινωνική, οικονομική, πολιτιστική ζωή τών άνθρωπων - τού λαού πού κατοίκησε και κατακεί στόν τόπο αυτό. Ή ιστορία έπομενως άποτελεί τήν καταγραφή όλοκληρου τού φάσματος τών δραστηριοτήτων τών άνθρωπων, μέσα στόν ύποψη γεωγραφικού χώρου, καταγράφη πού έπιπτυχνεται με τη μελέτη των γραπτών κειμένων, τών μνημείων, τών αρχαιολογικών εύρημάτων και τών έρειπών, τών έπιγραφών, τών εικόνων, τών χειρογράφων και γενικά τών δημιουργημάτων τού άνθρωπου, προσθέτοντας σ' αύτά και τή μελέτη τών μύθων και τών θρύλων τής συγκεκριμένης κοινωνίας. Την αρχή αυτή πιστεύουμε ότι πρέπει νά τηρησουμε, όταν καλούμαστε νά όσοχολθούμε και με την ιστορία τής Ξανθής.

Αναλαμβάνοντας ένα τέτοιο έγχειρημα, άντιμετωπίζουμε τό άκολουθο πρόβλημα: 'Από τά θάβη τών αιώνων, άπό τού πού γίνεται γιά πρώτη φορά μνεία από τούς άρχαιους συγγραφείς του ονόματος της Ξανθείας και του λαού τών Ξανθών, μέχρι τίς πρώτες δεκαετίες τού 19ου αι., όριο πού τάξαμε γιά τό έκείνημα της έργασίας μας αύτης, ποιά γραπτά κείμενα, μνημεία ή προφορικές παραδόσεις τού λαού πού κατοίκησε στήν πόλη αυτή έχουμε.'

'Από τίς δύος έρευνες έχουν γίνει μέχρι σήμερα, δεν έχει προκύψει κανένα στοιχείο πού νά τεκμηριώνει κάποια άποψη γιά τήν ιστορία τών κατοίκων τής πόλης αυτής, κατά τά χρόνια πρίν από τόν περασμένο αιώνα. Κανένας έπωνυμου Ξανθώτη ή διακρισι του σ' έναν τομέα της πολιτικής ή πολιτιστικής ζωής αναφέρεται, κατά τήν περίοδο πού έπιστημανται, στίς ιστορικές πηγές, πέρα από τά ονόματα Μητροπολιτών και Αρχιεπισκόπων, πού έποιμανταν το λαό της και πού ύπηρεν παρεπίδημοι. Αντίθετα, όσοι κατά τή διαδρομή τών αιώνων άναφέρονται νά έχουν συνδέσει τό ονόμα τους με τήν πόλη, ύπηρέαν πρωταγωνιστές πολεμικών γεγονότων, πού έτυχε νά λύσουν τίς διαφορές τους στήν ή γύρω από τήν Ξανθή.

Γιά τόν έρευνητη προβάλλει τό χρέος, ν' αναδητήσει τήν έρμηνεια γιά τήν παντελή αυτή έλλειψη όποιουδήποτε στοιχείου γιά τήν κοινωνία τών άνθρωπων, πού έζησε μέσα σ' αυτήν τήν πόλη. Και ή έρμηνεια αυτή είναι ή ίδια μία συνιστώσα τής ιστορίας τής Ξανθής.

κατά τά τελευταῖα ἑκατό χρόνια

Από την άρχαια ἀκόμη ἐποχὴ οἱ πόλεις τῆς Θράκης είχαν ὑποστεῖ ἀλλεπάλληλες δημόσεις καὶ καταστροφές ἀπὸ τίς ἐπιδρομὲς καὶ τίς πολεμικὲς περιπέτειες τῶν ἴδιων τῶν θρακιῶν φύλων μεταξὺ τους. Ἀκολούθησαν οἱ διευλεύσεις τῶν περοσικῶν στρατευμάτων, οἱ ρωμαϊκὲς κατακτήσεις, οἱ βυζαντινὲς ἐσωτερικὲς διαιμάχες καὶ οἱ πόλεμοι τῶν βυζαντίνων μὲ ἄλλους λαούς, πού θεάτρο τους είχαν τῇ Θράκῃ, οἱ φραγκικὲς διελέυσεις καὶ οἱ σλαβικὲς καὶ τουρκικὲς ἐπιδρομὲς καὶ κυριώς, οἱ διαδοχικὲς κατακτήσεις, πού ἀκολουθοῦσαν καὶ συνοδεύονταν μὲ καταστροφές καὶ διωγμό τῶν κατοίκων ἔξω ὅπό τὰ δρία τῆς πατρίδας τους.

Μέσα, λοιπὸν καὶ μετά ἀπὸ τίς ἐπανωτές αὐτές περιπέτειες εἶναι εὐνόητο ὅτι δέν ἡταν δυνατόν νά διασωθούν γραπτά στοιχεία καὶ μνημεῖα. Καὶ δι τούτης συντελεστεῖ μέσα στίς χιλιετρίδες ὀλοκληρώθηκε μὲ τίς καταστροφές τῶν πολεμικῶν γεγονότων τῆς δεύτερης δεκαετίας τοῦ αἰώνα μας, τότε πού ἡ Ξάνθη ἀλλοεξ ἐπανειλημμένα κυριάρχο καὶ οἱ Ἑλληνες κάτοικοι τῆς ὁδηγήθηκαν καὶ μά καὶ δύο φορές στήν ὄμηρια καὶ στήν προσφυγιά. Ὄσες μαρτυρίες, σε κώδικες ἡ Βιθίλια ἡ οἰκογενειακὰ κευμάτια είχαν τυχόν διασωθεῖ, διαρπάχτηκαν ἡ καταστράφηκαν κατά τους θαλακανικούς καὶ τὸν πρώτο παγκόδιμο πόλεμο.

Μ' αὐτά τά δεδομένα, δέν μένει παρά νά προχωρήσουμε στήν ἀνάπτυξη τοῦ κυρίως θέματός μας, πού είναι οι περιόδοι οικονομικῆς ἀκμῆς καὶ πολιτιστικῆς ἀνάπτυξης τῆς Ξάνθης ἀπό τά μέσα τοῦ δέκατου-ένατου αἰώνα μέχρι τά πρώτα χρόνια μετά τὸν δεύτερο παγκόδιμο πόλεμο.

Ἐντούτοις, προηγουμένως, ὑφείλουμε νά δώσουμε συνοπτικά τὰ ὄσα στοιχεῖα ὑπάρχουν, γιά τὴν πόλη μόνον τῆς Ξάνθης ἡ Ξάνθεια, ἀπό τὴν ἄρχαια ἐποχὴ μέχρι τὸν 19ου αι.

Στέφανος Ἰωαννίδης

Συγγραφέας, Ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ Θρακικά Χρονικά

1. Απλή μενία τῆς πόλης Ξάνθεια γίνεται ἀπό τὸν Στράβωνα στὰ Γεωγραφικά του, χωρὶς νά δίνεται καμιά ἀλλή πληροφορία γι' αὐτή, ούτε για τοὺς κατοίκους τῆς, διώσις καὶ ἀπὸ τὸν Ἐκατοινάντιον ναριτέρα, γιά τὴν ὑπαρξὴ τοῦ θρακικοῦ λαοῦ Ξάνθου. Πολοὶ ἀργότερα, βρίσκουμε τὸ δόνομα τῆς Ξάνθειας στὰ πρακτικά τῆς μεγάλης συνδόου τοῦ 867, ποὺ συγκρητική ἀπὸ τὸν Φώτιον στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου μετεῖχε ὁ ἐπίσκοπος Ξάνθειας: Ἀπὸ ἑκκλησιαστικὲς πηγὲς, στὴ συνέχεια, πληροφορούμαστε γιὰ τὴν προαγωγὴ τῆς Ξάνθειας σὲ ὀρχειοποιὶ τάτη τῆς Ξάνθειας ποὺ κατέβαλε τὴν περιοχὴν τῶν λιανίνων (λιαστα κυριας καὶ Ἀστραγαλέους). Καὶ ἔτοι φάντασμα στὴν Ξάνθη καὶ τοὺς κατοίκους τῆς ἔγινε τὸ πατέρα τῆς Ξάνθειας γύρω τοῦ 1196 ἀπὸ τὸν Ἰθάγενο, ποὺ μετονομάστηκε σὲ Ἀλέξειο καὶ ἐνεργούσει ποὺ φαινετοῦ ἡ ίδια ἡ Ξάνθεια νά πεσει στὰ χέρια τοῦ Ἄγιον Δρόμετα, τὸ 1207, ἡ πόλη ὑπάσπιστα στους Φράγκους τοῦ Βαλδουΐνου τοῦ Α'. Δύο δεκατεῖς μετά, ὁ Δεσπότης τῆς Ἡπείρου Θεόδωρος ὁ Κομνηνός καταλαμβάνει ἀπὸ τὸν τελευταῖο στὸ 1230 γιὰ νά μεινεῖ υπὸ τῆς κατοχῆς τοῦ μέχρι τὸ 1241 καὶ καταληφθεῖ τὸ 1242 ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Νίκαιας Ἰωάννη Βατάτζη.

Ως διδόγοντας γεγονός γιὰ τὴν Ξάνθεια ἀναφέρεται ἡ ἀπόφαση τοῦ Αὐτοκράτορα Μιχαήλ του Παλαιολόγου παραπέμπει στὴ πόλη ὀλόκληρο τὸ χειμῶνα με τὰ στρατεύματα του, σαν τὸ 1264 ὥστε ἐκπράτευε ἐνάντιον τοῦ Δεσπότη τῆς Ἡπείρου Μιχαήλ. Ἐκπράτεια ποὺ τελικά ματωθήκε, γιὰ ἀπόδειξην ότι ἡ Ξάνθεια ἦταν πολὺ εύρωχη καὶ ὀχυρωμένη γιὰ νά κρειβή καταληλή γιὰ τὴν παρομονή ἑκεὶ τῶν στρατευμάτων.

Νέα ἀναφορά στὸν όνομα τῆς Ξάνθειας, γίνεται τὸ 1308, δην ἡ συμμορία τῶν Κατακούνων μοδιώφορων ἐγκατεῖστε στὴ Θράκη, ἔναν τὸ 1344 ἐρικεται στὸ ἐπίκεντρο τῶν εμφύλων πολέμων ἀνάμεσα στὸν Ἰωάννη τὸν ΣΤ τὸν Καντακούνη καὶ τὴν Αννα Παλαιολόγην. Ἡ Ξάνθεια ἀρχικά ὑπόσπιστασε στὸν Καντακούνη, ἐμφανίζεται δῶμας ὡς βούλγαρος Μογιταῖος αὐτοκράτορος θυβῆσθος του, ποὺ ὁ αὐτοκράτορας τῶν στέλλει ἀρχόντα τὴν πόλη καὶ τῆς περιοχῆς. Υπέτειρα ἀπὸ διαδοχικὲς παλινόδιες τοῦ Μογιταῖος - πότε περνά με τὸ μέρος τοῦ Καντακούνην πότε τῆς Παλαιολόγης - αὐτοκαρπούστασε στὸν διερήτορα καὶ γίνεται κύριος τῆς Ξάνθειας. Ἀκολουθεῖ ἡ ἐδόντωση τοῦ ἀπὸ τὸν παλιό προστάτη του καὶ ἡ καταληψη τῆς πόλης πάλι ἀπὸ τὸν Καντακούνην.

2. Αὐτά είναι ὅσα πληροφορούμαστε ἀπὸ τὶς πηγὲς γιὰ τὴν Ξάνθεια μέχρι τὰ μέσα του 14ου αἰ., γιά ωλα σιγήσουν οἱ πηγὲς γιὰ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα χρόνια τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας.

Σποραδικὲς πληροφορίες ἀπὸ τουρκικές πηγὲς γιὰ διρήμιο Ἑλληνικῶν (ἀπίστων) οἰκογενειῶν και

γιὰ τὸ ὑψός τῶν φύρων ποὺ κατέβαλε ἡ πόλη στὴν Πιλή, χρειάζονται μιὰ συστηματικὴ μελέτη καὶ ἐπεργασία - ποὺ δέν έχει γίνει μέχρι μέρους —, γιὰ νά δώσουμε στοχεία γιὰ τὴν ιστορία τῆς Ξάνθης κατὰ τοὺς πρώτους αἰώνες τῆς ὑπαγόνης τῆς Ζάνθης της θηρίου. Τρεῖς μεγάλοι ανθρακολογοὶ στὸ διάστημα του 19ου αἰ. Οἱ ἕνας ἀπὸ τὰ Μαδεμούρια τῆς Χαλκιδικῆς, ὁ δεύτερος ποὺ τοῦ ζαμόκαστρου τῆς Βουλγαρίας καὶ ὁ ἀλλος, ἀπὸ τὴν περιοχὴν των λιανίνων (λιαστα κυριας καὶ Ἀστραγαλέους).

Καὶ ἔτοι φάντασμα στὴν Ξάνθη τῆς συγχρόνης ιστορίας τῆς Ξάνθης, ποὺ συνάθεται με τὴν καλλιέργεια τῆς ἐπέργειας καὶ ἐμπορίο τοῦ καπινοῦ, ποὺ πούντη τὴν ἀνδεικεῖ μέσα σὲ λίγες δεκατεῖς, σαν μά ποι τοῦ εὔπορου καὶ ἀκμάζοντος ποὺ εὑρίσκεται στὴ πόλη τοῦ εὔπορου τοῦ μεγάλου της Ζάνθης.

3. Οἱ πρώτες τεκμηριωμένες τύληροφορίες γιὰ συγκεκριμένα γεγονότα, ποὺ ἀφοροῦν στὴν Ξάνθη καὶ τοὺς κατοίκους τῆς, ξεκινοῦν ἀπὸ τὰ τέλη τῆς δεκατείας τοῦ 1820, τότε ποὺ διαδόχοι καί σειραις κατέστρεψαν τὴν πόλη καὶ ἀνάγκασαν ἐνα μεγάλο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ νά καταφύγει στὴ γειτονικὴ Γενισέα.

Γιατὶ στὴ Γενισέα: Ἐδρα τοῦ ἐπάρχου κατὰ τὴν ἐποχὴ ἑκείνη καὶ κέντρο ἐπέργειας καὶ εἰρήνης τοῦ - ἡ καλύτερη σὲ όλον τὸ κόσμο - , εἶχε συγκεντρωθεῖ κιλοστὸς πολλοῖς φιλόδοξοῖς Ηπειρώταις, ποὺ ἀρχίσαν νά ἀναδεικνύονται σὲ ισχυρούς οἰκουμενικούς μονάδες.

Στὰ 1860 μᾶ πυρκαγιά καταστρέψει τὴ Γενισέα, ποὺ εἶχε ὅλην ἀπότελεσμα, λιγὸς ἀργότερα ἡ Εδρα τοῦ ἐπάρχου ποὺ μεταφερεῖ στὴν Ξάνθη καὶ οἱ δημητρυμένοι καπνέποροι καὶ δοιοὶ από τοὺς Επινόους είχαν καταφύγει μὲν τοῦ οἴκου στὴ Γενισέα καὶ δεν εἶχαν ἐπιτρέψει ἀκόμη, νά μετακινθοῦν πρὸς τὴν Ξάνθη.

Τὴν καλύτερη δύμη κατανόηση τῆς ἐξέλεγκτης ποὺ πήρε πότε καὶ μετά τὴν Ξάνθη, κρειεῖται νά δούμε πολὺ σύντομα ποὺς διεργασίες συντελούνταν κατὰ τὰ χρόνια ἑκείνει στὸ τμῆμα αὐτοῦ τῆς Οὐθωνίας Αὐτοκρατορίας.

4. Α. Στὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰ. στὴν Ζάνθη

“Οὐθωνίας Αὐτοκρατορίας ἐπιβάλλεται τὸ καθεστώς τῶν διοικογήσεων.”

Αἱ αριστοτάντας ή Τουρκία από τὶς πιεσ-

σι, ποὺ δεχόνταις ἀπὸ τὶς ισχυρούς Κεντροευρωπαϊκές δυνάμεις, ἀναγ-

κάζεται νά προσφύγει στὴν προστά-

σία ἀλλών δυνάμεων (Γαλλία, Αγγλία, Ολλανδία, Ρωσία).

Προστάσια ποὺ τὴν ὄνταλασσει με προνομο-

κές διευλογίσεων στὴν ἐπικάτω της.

Ἐτοι οἰκονομία της ἀπὸ κλειστή ποὺ ἦταν μετατρέπε-

ται σὲ ἀνοικτή ἐμπορευματική καὶ ἡ παραγωγὴ

της ρυθμίζεται ἀνάλογα ἀπὸ τὴ ζήτηση τῆς ξεν-

τικῆς ἀνοράς, καὶ ὅγι ἀπὸ τὶς ιδιαίτερες

τοῦ περιβάτου πούς τοῦ πόλεων από τὸ έπο-

πο. Πρόγμα ποὺ τὸ ζεταπέστατον στὸν εἴδη-

μένοντας πούς τοῦ πόλεων από τὸν αὐτήν

την πόλην την πόλην την πόλην την πόλην

Τελετή για την άπελευθέρωση της Ξάνθης, στο Δημαρχείο, Μάης 1920.

γιώτης Στάλιος ιδρύουν Σχολεία και άναλαμβάνουν τή συντήρησή τους, ο Θεόδωρος Ζαλάχας μέ τη διαθήκη του άφηνε κτήματα του και ορίζει τά έσοδά τους νά διατίθενται γιά τις ανάγκες τών Σχολείων.

Αλλά καὶ η συλλογική βούληση τῆς κοινότητας στρέφεται πρός τη μέριμνα γιά τη συντήρηση καὶ τή λειτουργία τῶν Ἐκπαιδευτηρίων.

Μέ ειδικό άρθρο του Κανονισμού που διπλεῖ τις λειτουργίες της ελληνικής όρθδοσης κοινότητας καθορίζονται ασφαρά τα έσοδα που πρέπει να διατίθενται για τις άναγκες των σχολείων. Ανάμεσα σ' αυτά είναι τα έπιδοματα των έκληπτών και των μανόν, που όριζονται για τις έκληπτσις σε 25 λίρες το χρόνο για κάθε μια και για τα μανόστηρα σε 100 και 75 λίρες, καθώς επίσης και διά τα έσοδα από προικοδότησης, βαπτίσεως, δικές και τέλοι απόφευξης.

Η μέριμνα τῶν Ξενιθίων γιά την ἐκπαίδευση και ο φροντίδες πού δειχνουν γιά τα Σχολεῖα της ἐντυπωσιάζει τους ὑφέντητες της ἐπόχης και έτοις δεκαπέντε χρόνια μετά από τα παραπάνοι δημοσίευμα, φιερώντας στὸν Ἀστερικό Αστέρα - της Κυνωνιστικούπολης ἔνα ἐκτεπα- μένο κένευμο, μὲ, ἀναλυτική πια, στοχεία γιά τα σχολεῖα πού λειτουργούν, όχι μόνον τώρα στην πόλη ἀλλ και σ' ὅλη Λακωνίη την περιοχὴ τῆς Ξενιθίων.

6. Έπειδή όμως πλησιάζουμε πιά στά τέλη του 19ου αι., όταν παραλειψή αν δέν άναφερόταν το όνομα τού Μητροπολίτη Ξάνθης Ιωακείμ Σγουρού, πού δέσποσε στά πράγματα τῆς Ξάνθης, ἀκρίβες για τήν ἐποχή ἑκείνη, πού θα χαρακτησειτε ὡς η *"belle époque"* τῆς Θρακικῆς αὔτης πόλης.

Σέ ήλικια μόλις 24 έτων Μητροπολίτης Νικοπόλεως και Πρεβέζης, ύστερα από πίεση της Υψηλής Πύλης έδωσαν της πατριωτικής του δράσης, μετά δύο χρόνια διώνυχτα από τη Μητρόπολη του και διορίζεται στην Έπανθη το 1892. Συμφέρων με δύο Ισχυρούς για τις έθνικες μειονότητες της Οθωμανικής Αύτοκρατορίας και με τη δράση του Κανονισμού της Ελληνικής Όρδος-Επίδοτης Κοινότητας ο Μητροπολίτης προ-

δρεύει στη Δημογερανία, στην Εφορία των Σχολών, στο Μικτό Εκκλησιαστικό Δικαστήριο και στην Επιτροπή Έλεους. Μόλις ανέλει, λοιπον, πρώχρως στην αναμνήση της Κοινότητας και μελέοντας, όλων των άργυρων αυτών της Κοινότητας και τέθηκε επιφερόμενος σ' κάθε κοινωνικό, πολιτιστικό και πατριωτικό έργο. Από την πρώτη μέρα πέρα τακτική πρακτική των συνεδριώσεων των άργυρων της Κοινότητας, δηλαδή πάντα πολύτιμες πληροφορίες για τις δραστηριότητες του Ξανθώπουλου Ελληναρχού. Τά πρακτικά αυτά διακόπτων το 1912 με την έναρξη των πολεμικών περιπτερών και ξανήρχοικα η τηρητική του το 1919 για να συνεχείται μέχρι το 1926, έξι χρόνια μετά την απελευθέρωση και την έκατσταση των πολιτικών και δημοτικών όρχων. Είναι τα μόνα ολοκληρώμενα γραπτά στοιχεία που διασώθηκαν έπειτα από τους Βαλκανικούς και τους δύο παγκόσμιους πολέμους και τις διαδικασίες Εγνατίκων κατοχές.

7. "Ενα άκόμη στοιχείο, από που πληροφορούμαστε τήν έπαγγελματική δραστηριότητα των Σανθιώτων, γιά τήν πρώτη δεκαετία του αιώνα μας είναι ένας έπαγγελματικός όδηγός τής έποκης.

Έποκαλυπτικός για τη δομή της οίκουναμίας της Σάνδης, για πρώτη φορά θέλουμε ότι κάτω από την τουρκική κυριαρχία στην πόλη των 10.000 κατοίκων, να λειτουργούν τρεις Τράπεζες με διεύθυνσης «Ελλήνες - άκρως και ήτοι τουρκική Μπάνκ «Οτσομάν». Τριανταφύλλο ασφαλιστικά γραφεία, που πράκτορες είναι έπατερες γερμανικές, γαλλικές, αγγλικές, αυστριακές, έλβετικές. Επίσης την έποχη αυτή λειτουργούσαν στην Σάνδη προϊνέα, όπως η Αλεπούνικη, αυστριακό και ιταλικό. Λάρχες και σωματεία πολιτισμικά, φιλανθρωπικά, επαγγελματικά (το καπνοεργατικό συνιδέωτο).

Έξω από την ένδιαιρεψη ό όριμος και ή κατηγορία των κατοπτημάτων που λειτουργούσαν στο σύντομο τους σχεδόν με καταστατάρχες «Ελληνο-Αραβικές Διεκπεραίες» τριανταφύλλο πανονο-ποντικής, ήπιων και ποντικών σύνορων επικεντρωτικών πο-

ομαιτηματικό κατάσταση, έντεκα υπόδραμα-
τοποεία και έξι ασπαλωτούλα, έντεκα κοι-
ρά, τέσσερις έστιατόρια, έξι μεγειρά, τέσσε-
ρα λαζαροπλατεία, τρία ένσοδοβα και πάνω
από πενήντα χάρια, για τις άνδυκες του διαμε-
τακοπικού Εμπορίου. Διπλά στο πλήρως των έλ-
λιγκνών δημόσιων συναντήσεων θέβαια και άρ-
μενούς Τούρκων και μερικών Βουλγάρων.
Αργεινούς και Εβραίους. Στηρή κορυφή αυτής
της δυτικής τάξης βρίσκονται οι πενήντα περι-
καπνούμενοι κρατούσινα καὶ δρέκοι ἀπὸ αὐτού-
ν καὶ γρεφεῖα σὲ μέλα εύρωπα κάπητα. Αύτοι
οι μεγαλέμονοι κρατούσινα σὲ χέρια τους, τῇ
διώκεσι σὲ όλα τὰ κοινωνικά σωματεῖα (Δημογε-
ρεία, Εφόρια τῶν Σχολῶν). Μικτό Εκκλησια-
τικό Δικαιοτήτῳ, καὶ ἄλλες ἔνοριας ἐπιτρο-
πέων, θέρισιν καὶ λημματοδοτοῦσαν τά Σχολέ-
αι καὶ φαισκά ξελέγων τῇ λειτουργίᾳ τους. Ταξί-
δεων τακτικά στὸ Ἐδεμπέρι απὸ ὅπου ἐμπεύ-
στηκαν καὶ τὴν ἀρχετοκτονίαν τῶν βαρύων νεο-
κλασικῶν πιπτῶν που ἀπέκτων κατὰ τὸ δεύτερο
μισό του 19ου αι. καὶ στὶς ἀρχές του 20ου καὶ
ὅπου ἐφέρουν τὰ έπιπλα τους ἀλλὰ κατεκα-
λύουσαν καλλιτεχνικά συγκροτήματα γιὰ τὶς δια-
σκεδάσεις τους, διποὺ ἔρεε τὸ χριστιανὸν
καὶ ομονόμων.

Απένταν στην Ακράσιδα οικονομία τάξη των έμπορων. Βρισκόταν ο δλας πολού, που κινού-
σε την οικονομία αύτη μπήκη, ή κανεργατική
τάξη με τους 5.000 περίπου καπνεργάτες.
Αναγνωρίζονταν ότι ειδούσαν τα παιδιά τους από
πολλού μικρού ήλικια στο ηπαγάντιο [10-12 χρό-
νον] δεν είχαν την θυντότητα να δουσούν σ' αυ-
τά σχεδόν ούτε καν τη σποκειώδη μόρφωση.
Δουλεύουν κάτιον αθλέας αυστηρής εργασίας,
με άποτελέσμα να έχουνται άνωμάσια τους ή φυ-
ματισμό. Καθώς ο κονιονόμος λειτουργίας της
κοινότητας ήρθε, πράκτον για την ανάδειξη των με-
λών στα δρύγα της διοικούσης οι ένδιβορεμέ-
ροι πρέπει να είναι «εύπολητοι και έγγραφο-
τοι» γίνεται δυντιλιότητα, γιατί από τα δρύγα αύ-
τα υπονούσιαν δύναμης καπνεργάτων. Ακόμη
από τις αρχές της δεκαετίας του 1900 οπιζε-
νούσαν οι πρώτες απεργιακές κινητοποιήσεις.
Παρόλα αυτά, έδω από τη δουλειά διακρίνονταν
την κομψότητα που κα τι γέλαντα τους.

8. Δύο ήταν οι πολιτιστικοί φορείς της Ξάνθης κατά την πρώτη δεκαετία του αιώνα μας: Α) Τόπο της Ξάνθης «Απόλλων», όπου είχαν κληρεῖ και είχαν δώσει παραστάσεις καλλιτέχνες διδόματος της έπονοής, δύτις ό δ Βεδακή, ή Ταβουλάρη, ή Παρακευοπόλου, ή γαλλίδος τραγουδώς Σάρα Μπεντράν και δύτις τοπικοί θεατρικοί δημόλαιοι δίνιαν παραστάσεις με έργα διεθνούς σητείασην.

εισένεος, ρεπερτορίου.

Ο Μουσικούγμαντακός Σύλλογος «Ορφέως», που ίδρυθκε άπαντα το 1900 και νωρμοποιήθηκε μετά τρια χρόνια, με σκοπό τη διάσωση μεταξύ των νέων της μουσικής με τη μουσική σχολή του και του άλληπτομένω με τό ιδιόκτητο στάδιο του και πού συγκέντρωσε πάνω από 100 νέους στα τμήματά του.

Πιού δμως ἀπό τήν πολιτιστική του μορφή, κρυθέανταν ή δραστηριοποιημένη πατριωτική ὄργάνωση, πράγμα πού ἔγινεν διπλήτεον ἀπό τίς τουρκικές ἀρχές και τό 1906 τὸν έθεασεν σ' διωγμό, κλειστότερη η μουσική σχολή του και φυλακιστήτη η περιοχή του διοικητικού συμβούλου του. Το 1909, μὲν ἐγκαθίδρισεν τοὺς πολιτικούς την

Η Μουσική Σχολή του Μουσικογυμναστικού Συλλόγου - Ορφείου-, το 1906, με τον αρχιμουσικό και τό γυμναστή.

τάγματος δόθηκε πάλι έλευθερία στο αύλαγον. Κατά τη διάρκεια των πολέμων και της κατοχής που είχε επακολουθήσει στατόμετρο και ή λειτουργία του. Επανεμφανίστηκε το 1920 μετά την απλευτέρωση και λειτουργήσε όπις πενήντα χρόνια για νά διαλυθεί από την τελευταία δικτατορία.

9. Το 1904 με τήν έναρξη τού Μακεδονικού 'Αγώνα, στήν Ξάνθη άναλαμβάνεται ή πρωτοβουλία και συγκροτούνται «Ομάδες 'Αντιστάσεως», με σκοπού παράλληλο με τις άλλες όργανώσεις τού Βορειοελλαδικού χώρου.

Οργανώνενται σε τρίκες, έχουν έπικεφαλής τριμελή έπιτροπή, πού την αποτελούν ο Μητροπόλιτης Ξάνθης Ιωάννης Σευρώρος, δ' Έλληνας πρέδρος, στήν Ξάνθη Αννίνος Καβαλιερότας και δ' γιατρός Γεώργιος Μαλεστής, πού είχε πρωτοστατησει στήν Ιδρυση της όργανωσης. Έπιστη γητική θέση είχε και η Ξάνθινη Δημορεάντας και μεγαλύτερος Μέναρδος Χαστρόγιουλης, υπόπρεψος της Αυστρίας, πού με τό πρόσχημα τού διπλωματικού ασύλου, το απέιι του χρησίμευε ώς κρηπιδώνυτο τών καταδικωμένων Ξανθίων.

Ενα περισσότερο από τη δράση της όργανωσης ήταν και η έκτελεση κατό το 1905 του σημαντικού Βούλγαρον κομιτατή Χατζηγεωρκείφ, πού με τήν ίδιωση του καπνεύστηρο πραγματεύθηκαν στήν Ξάνθη γιά νά ργωνασθεί το κομιτάτο. Η έκτελεση έγινε σε κεντρικό σημείο της πόλης όπο τον Ξανθινό Στέργειο Μπιντόπουλο, μέλος των Ομδών Αντιστάσεως. Άλλα τό χρέιστην αυτό το πλήρωσε μετά από όπτω χρόνια με τή ζωή του ο καπνεύστηρος Γιάνκος Αντίκας, γιατί ο έκτελεστης μετά την πρόδη του διέψυσε μέσο από το κουρεό του Αντίκα.

Ενα χρόνο μετά τήν άνακτημένη τού συνταγμάτων στήν Τουρκιά και μετά από κάποια σχετική έλευση πού είχε δοθεί απει μενονότητες, τά πρόγματα άργισαν γιά τούς Έλληνες, γιά νά άνευθυνούνταν τό 1912.

10. Η ανόδικη πορεία τής Ξάνθης διακόπηκε με τα γεγονότα πού άρχισαν με τον πρώτα Βαλκανικό πόλεμο και συνεχίσθηκαν μέχρι τή Μικρασιατική Καταστροφή.

Συμμέρινα με τις συνθήκες πού είχαν υπογράψει μεταξύ τους οι σύμμαχοι δυνάμεις, Έλλασα, Βουλγαρία, Σερβία και Μαυροβούνιο κατά τόν πρώτα Βαλκανικό πόλεμο έναντι στην Τουρκιά και με τήν εξέλιξη των πολεμικών έπιχερσεων, ένων οι Έλληνες απλευτέρων τη Δυτική Μακεδονία και τή Θεσσαλονίκη, οι Βουλγάροι καταλάμβαναν την Ανατολική Μακεδονία και τή Θράκη.

Έτοι, τόν 'Οκτωβρή τού 1912, ή Ξάνθη καταλαμβάνεται από τους Βουλγάρους. Μετά τήν ανάκυκη του Νοέμβρη τού 1912 και τή συνθήκη τού Λονδίνου πήντε τήν άνοιξη τού 1913, οι Βουλγάροι στριμένονται στή στρατιωτική τους υπεροχή διεκδικού και τήν Κεντρική Μακεδονία, μέχρι τή Θεσσαλονίκη. Οι διαφορέα άναμεσα στους νίκητες τού πρώτου Βαλκανικού πόλεμου, οδηγήσαν στήν κτηριμή, τόν 'Ιουνίου τού 1913, τού δεύτερου πόλεμου. Οι Έλληνες καταλαμβάνουν Σέρρες, Καβάλα, Δράμα και στίς 12 τού Ιουλίου τού 1913 μπαίνουν στήν Ξάνθη. Οι Βουλγάροι προς όπιστηχωράσους πραγματίσουν σε αντεκδίκηση, συλλαμβάνουν άρματα, φυλακίσουν Έλληνες, άναμεσα στους τελευταίους και σι Γιάνκος Αντίκας, πού υπέκυψε στη δασανιτική πού πληρώναντας την έκτελεση τού Κατζηγκεώργηπ.

Στίς 18 τού 'Ιουλίου τού 1913 υπογράφεται ή άνακυκή και στήν 10 Αυγούστου ή συνήθη τού Βουκουρεστίου, πού παραχωρεί τή Δυτική Θράκη στην Βουλγαρία. Ετοι, τόν Οκτωβρή τού 1913, μετά από ήνων χρόνο άρκεις, καταλαμβάνεται για δέυτερη φορά από τους Βουλγάρους ή Ξάνθη. Η κατοχή άτι θά κρατήσει μέχρι τόν Οκτωβρή τού 1919. Οι Έλληνες κατοίκοι έγκαταλεύουν την πατρίδα τους σε ποσοτάτο 90% περίπου και διηγούνται πρόσφυγες σε διάφορες πόλεις Μια πηγή άναμερεί ότι μέσα στήν Ξάνθη παρέμειναν μόνον 600 Έλληνες.

11. Στίς 4 τού 'Οκτωβρή τού 1919 μπαίνουν στήν Ξάνθη ή ένατη Μεραρχία τού στρατηγού Λεωναρδόπουλου ώς τμήμα τών συμμαχικών στρατευμάτων που τελούσαν κάτω από τήν άρχιστραπτηγία τού Φρανσίσ Ντ' Εσπεραί. Μαζί τους και μονάδες με γαλλικά, άγγλικα, ιταλικά και σενεγαλέζικα στρατεύματα.

Οι λίγοι Έλληνες πανηγυρίζουν, πιστεύοντας ότι η πατρίδα τους απέκειθερμενή. Το ίδιο φαντάζονται και οι πρώτοι πού παλιννοστούν από τους τόπους προσφυγής και από τήν άμπη. Από τήν άλλη στηγή μέμνονται βρισκόνται μπροστά σε μία διαφορετική πραγματικότητα. Γιατί στή Θράκη έγκατασταίνεται ή Διαυγμαχήκη κατοιχ και ή «Χώρα της Θράκης» άρχισε νά δικαιούεται ώς αυτόνομη, κάτω από τή δικαιοδοσία τού άρχιστραπτηγίου Ντ' Εσπεραί και σύμφωνα με διάσταση του πού είχε τήν ίσχυ Συντάγματος. Το Γάλλος στρατηγός Σαρπή άναλαμβάνει και έξουσιοδότηση τού άρχιστραπτηγίου, τή διοίκηση τής «Χώρας της Θράκης». Ξένοτα δίπλα του ένων — απλά γνωστούσαν — Αντώνερ Διοίκητο Συμβούλου πού συγκρατείται από 6 Έλληνες, 5 Τουρκους, 2 Βουλγάρους και από 1 Αρμενίο και Εβραίο. Επικεφαλής τών υπηρεσιών

τοποθετούνται. Γάλλοι πολιτικοί ή στρατιωτικοί, έπιστηματία όριεται ή γαλλική με ιαστίμες δίπλα στή ο αυτήν τήν έπιλητη και τουρκική. Νόμιμα που κυκλοφορούσε ήταν τό θουλγαρικό λέβι.

Οι Γάλλοι έπιδιώκουν νά καταστήσουν τή Θράκη προτεκτοράτο που και τά σχέδια τους αυτά ύποδηλωνταν τόσο από τους Τούρκους δού και από τους Βουλγάρους στή Θράκη, που καθειμά μερίδα ένεργουσα με γνώμωνα τά συμφέροντα τής κάθε άντιτοκης χώρας.

«Η αθεναρότατη άνων και ή πατριωτισμός τών Ξανθιών». Έλληνες πού έπιαστηρέσθων στή πατρίδα τους, όριαν ων κι οικοδομώντας τών νοικοκυριά τους και τίς έργασίες τους και νά λειτουργούν τά σχολεία τους, βοήθησαν τό έργο τού Βενιζέλου στή διάσκεψη τής ειρήνης στην Παρίσι.

12. Η λύση τού δράματος δόθηκε τό Μάρτιο τού 1920 με τήν παραχώρηση τής Δυτικής Θράκης στήν Έλλαδα και σι λίγο με τήν εισόδο τών Έλληνικών στρατευμάτων, πού όπιτεσθησαν τά συμμαχικά. Ή Ξάνθη καθώς και ή υπόλοιπη Δυτική Θράκη παραδόθηκε στής έλληνικές άρχες.

13. Η άνασυγκρότηση τής Ξάνθης, πού έκτος από τήν παλιννότητη τών ίδιων τών Ξανθιών προσφύγων και ομήρων, δέχτηκε και τό κύμα τών προσφύγων από τίς χαρέμες πατρίδες τής Ανατολικής Θράκης και τής Ιωνίας, προχωρεί με γοργό ρυθμό.

Ένα άκουμ πληνμασικό στοιχείο πού προστιθεται και έναντιμωνται στά λόπο τής Ξάνθης είναι οι υπάλληλοι πού έπανθρωπονται τά δημόσιες υπηρεσίες, πού προφέρονται καυρίας από τήν Πελοπόννησο και Κρήτη. Καινούριοι καπνεύστηροι οικοί έμφανιζονται διπλά στήσ παλιώς καπνεύστηροι, που αυτοί τώρα χάνουν τήν παλιά τους δύναμη και τήν αγάλη. Μια νέα μορφή μεταποίησης τού καπνού άρκεται στήν Ξάνθη, η γαληραριμανία και φίρμες τούγαρα Ξανθή κυκλοφορουν περιήτητα στήν πανελλήνια κατανάλωση. Μέσα σε μία δεκαετία η Ξάνθη καταστάσεται έδημος σε πληνμασικό σε δόληκη τήν Έλλαδα με πάνω από 35.000 κατοίκους, αλλά και τήν ίδια οιερά έχει τό υψης τού προϋπολογισμού τού Δήμου της.

14. Καινούριες δυναμίεις άναδεικνύονται στή δημόσια Ζάχη ένων πρωταγωνιστικό ρόλο τώρα στήν πολιτιστική και στήν πολιτική ζωή παίζουν οι καπνεύστηρες.

Οργανώνενται στήν συνδικάτο τους «Η-Άμυνα», πρωταστούτον σε όπερνοικούς άγνως, άνδιετούς κυκλοφορούνται από τήν ίσχυ Συντάγματος. Το Γάλλον που έπιστηματίας ήταν ο Αντώνερ Διοίκητο Συμβούλου πού συγκρατείται από 6 Έλληνες, 5 Τουρκους, 2 Βουλγάρους και από 1 Αρμενίο και Εβραίο. Επικεφαλής τών υπηρεσιών

τοποθετούνται. Γάλλοι πολιτικοί σαρπήντες και θεατρικό όμιλους.

Έπανεμφανίζεται δι - Ορφεύες - ιδρύεται ή -Δη-

μοτική Φλαμουρική», ιδύονται «Ο Αρίων», «Ο Φοινίδη», «Ο Βέγας», «Ο Πάν», «Η Λοτική», «Ο Άτλας» και άλλα, όλα με τα μουσικά τους τμήματα — μαντολίνατες, μάντες — με τά θλήτηκα και ποδόφορικα υπόντες — με τά θλήτηκα και ποδόφορικα υπόντες. Με την κρημή της δικτατορίας του Μεταξού σχέδια διαλύονται.

Από τά μουσικά τμήματα τών συλλόγων αύτών άναδεικνύονται μουσικοί, που άργοτερα θά άποκτήσουν πανελλήγη ακτινώσια.

16. Στις 7 του Απρίλη του 1940 ή Ξάνθη καταλαμβάνεται από τούς Γερμανούς και στις 22 του ίδιου μήνα παραδίνεται στούς Βουλγάρους, πού παρέμειναν στην πόλη μέχρι το Σεπτέμβριο του 1944.

Κατά τη διάρκεια της βουλγαρικής κατοχής, ένα μεγάλο μέρος τῶν Ελλήνων κατοίκων έγκατελευτεί την πόλη και έγκατασταθήκε στην υπόλοιπη Ελλάδα, για να μην επιτρέψουν μετά τη λήξη του πολέμου πολλοί από αυτούς. Τά ελληνικά σχολεία έκλιενον, οι υπηρεσίες λειτουργούσαν με Βουλγάρους, που είχαν μεταφερθεί από τη Βουλγαρία, τά καταστήματα περιήλθαν σε Βουλγάρους. Ένας μεγάλος άριθμος πατριωτών είχε φυλακιστεί είτε ζεις δημόσιες στά καταναγκαστικό έργα μέσα στη Βουλγαρία.

17. Στις 11 του Σεπτέμβρη του 1944 μπήκαν στην Ξάνθη οι μονάδες τού ΕΛΑΣ και σε λίγες μέρες οι Βουλγάροι έγκαταλείπουν την πόλη. Μέχρι τον Απρίλιο του 1945 στην Ξάνθη έγκαθιδρύεται ή αυτόδιοικητος τού ΕΑΜ. Τά σχολεία και οι υπηρεσίες λειτουργούν με έντονες δυνάμεις, γίνονται δημοτικές έκλογες, στην τον είχε φυλακιστεί είτε ζεις δημόσιες στά κατατητή.

18. Τήνην ανοιξή του 1945 γίνεται ή έγκατάσταση τών έπιστημάτων ήλληνικών άρχων. Έπιστρέφει ο Δήμαρχος, σύνοχος τών σχολείων.

Άκολουθει για ένα διάστημα τρίαντα χρόνων μιά περίοδος οικονομικού μαρασμού και προσδετικής παροκήνης. Το 1953 με το Νόμο 2348 γίνεται υποχρεωτικό έδοσος τῶν καπνεργατών από τό πετρέγυρες τους και έτσι άποντανανται μιά τάξη πού έπι έταν άιώνα είχε δωσει τό χρώμα της πόλης και έκαναν δυναμική την παρουσία της. Στην ύπαιθρο και στην πόλη παραπτέραιει μιά θρόνος μετανάστευση προς τη Γερμανία, ένας ένας μεγάλος άριθμος γρυπούς πληθυσμούς μετακινείται προς την πόλη. Άλλοι Ξανθίωτες τρέπονται πράσι άλλα άστικα κέντρα της Ελλάδας ένων, διοι έχανες έγκαταλείπουν την πόλη κατά τον πόλεμο και την κατοή δεν έπιστρέφουν στις έστιες τους. Ούζη δημαρχοφικό πρόδρομο θημιουργεύεται.

19. Τά δραματικά γεγονότα του 1974 και ο κίνδυνος πού διαφέρεται νά άπειλει τή Θράκη, άθησε τήν πολειτεία νά πάρει ειδικά μέτρα γιά τήν άναπτυξη τών παραμεθώριων περιοχών και τήν συγκράτηση τού πληθυσμού.

Τήν τελευταία δεκαετία κανούνται κοινωνικές δυνάμεις και νέες παραγωγικές σχέσεις δημιουργούνται,

διαφορετικές από έκεινες πού στοιχειοθέτησαν τής περιόδους άκμής τής Ξάνθης, από τό 1892 μέχρι τό 1912 και από τό 1920 μέχρι τό 1935.

Xanthi: Its Peak Periods During the Last 100 Years

S. Ioannidis

The town Xantheia is mentioned by ancient and拜占庭 writers, yet they give no information as regards the inhabitants, the regime, the economic and cultural life or its distinguished citizens.

The first documented information dates in the mid-19th century AD, when Xanthi becomes an important commercial, tobacco center.

In the 1860's the town starts to prosper, while famous schools are founded thanks to the noble initiative or to the generous contributions of rich tobacco merchants. In the early 20th century an active cultural life already exists, led by the society "Orpheus" and the theater "Apollon".

In the last twenty years of Turkish rule (1891-1912) most of the trade is in Greek hands, while over 5.000 tobacco workers contribute to the high performance of the economic and cultural mechanism.

Between 1904-1912 patriotic groups of resistance become active and are coordinated with the organization of the Macedonian Struggle.

In the years 1912-1919, due to the whirlpool of the Balkan and the First World War, Xanthi is successively ruled by the Turks, the Bulgarians, the Greeks, again the Bulgarians, the Allies and is finally liberated in May 1920. The town has a new phase of economic and cultural development in the years between the two World Wars, which is interrupted by Metaxa's dictatorship, the war and the Bulgarian occupation. From September 1944 to April 1945 the Greek Liberation Front (EAM) introduces in Xanthi self-administration; while in the following thirty years the town goes through a heavy economic crisis and its natural aftermath, diminishing of population.

Since 1974, year of fall of the Greek junta, serious measures have been taken for the development and recovery of Xanthi.

Bibliography

- ΣΤΙΛΠΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ. Περί τήν Ιστορίαν τής Θράκης. Ο Ελληνισμός τῶν υπαρχόντων Θρακών. Από πόλεις Ξάνθη και Κομοτηνή. Ιδρύμα Μελετών Χερονήσου τού Αίμου, Θεσσαλονίκη, 1960.
- ΠΕΤΡΟΥ ΓΕΩΡΓΑΝΤΖΗΣ. Συμβολή εις τήν ιστορίαν τής Ξάνθης. Ξάνθη, 1967.
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ. Ξάνθη, 1870-1940. Εικόνες και μαρτυρίες από την ιστορία της. Καμπούριδη, Ξάνθη, 1982.
- ΘΡΑΚΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ. Ετήσια Εκδόσια Τόμοι: 29/1972, 32/1975-1976, 33/1977, 34/1978, 35/1979, 36/1980-1981, Ξάνθη.
- ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΣ ΞΑΝΘΗΣ στήν 1. Μητρόπολη Ξάνθης (Ανέκδοτα).
- ΑΡΧΕΙΟ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ (Ανέκδοτο).
- ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΓΕΡΟΜΙΧΑΛΑΣ. Ιωακείμ Συγχρόνος. Μητροπολίτης Ξάνθης και οι απόφασεις τῆς Δημογεροντίας, Θεσσαλονίκη, 1968.
- Ιστορία τού ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ Ήθνους. Έκδοτική Αθηνών, Αθήνα, τόμοι ΙΑ/ 1977 και ΙΕ/ 1978.
- Κ. ΣΝΟΚ. Μακεδονία, Θράκη, Θεσσαλονίκη, 1952.
- ΑΙ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΙΣ Εις Θράκην 1919-1923, Έκδ. Αρχηγείου Στρατού. Αθήναι, 1969.
- ΚΩΣΤΑ ΣΕΓΑΡΑ. Ανανύσσεις έκ Θράκη, 1920-1922, Εστία, 1922.
- Η απελευθέρωση της Δημοτικής Θράκης. Από το Αρχείο του Χαροκόπειο Βασιλικού Επιμελείας Καλούμπης Πλαστενάδα - Μουσιοπούλου. Αθήναι, 1975.
- Αι Βουλγάροι και ωμοτερείς στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, 1912-1913, Τυπ. Π.Δ. Σαλεμπερίου, 1914.
- ΣΤΙΛΠΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ. Δημοτική Θράκη και οι Βουλγάροι, Βιβλιοτ. Ιωαννίνου Σιδηρή, Αθήναι, 1919.
- ΚΩΣΤΗΣ ΜΟΣΧΟΚΗΣ. Εισαγ. εις τήν ιστορίαν τού κινήταρος τῆς έργατικης τάξης. Η διαμόρφωση τῆς ιστορικής και κοινωνικής συνιδέσησης στήν Ξάνθη. Θεσσαλονίκη, 1979.
- ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΡ. ΒΑΚΑΛΑΠΟΥΛΟΥ. Οικονομική λειτουργία τού Μακεδονίκου και Θρακικού χώρου στά μέσον τού 19ου αιώνα από πλούτον τού διεθνούς εμπορίου. Επιστελ. Μακεδονίων Σπουδών, Θεσσαλονίκη, 1980.
- ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ. Ερήτηση και άναπτυξη γραφικής. Ο κοινωνικός ρόλος τῶν έκπαιδευτικῶν μηχανισμῶν στήν Ελλάδα (1830-1922). Θεμέλιο, Αθήναι, 1977.
- ΚΑΜΟΥΡΑΝ ΜΠΙΕΚΗΣ. Η ΧΑΡΠΟΥΤΑΓΟΥ. Ή Τουρκία και οι αδιέδοξοι. Όρδοντο, Αθήναι, XX.
- ΑΓΓΕΛΟΣ ΕΛΕΦΑΝΤΗΣ. Η επαγγελία τής άδυντης έπιναστάσης. Κ.Κ.Ε. και αστισμοί στόν Μεσοπόλεμο. Όλοκλ., Αθήναι, 1976.
- ΓΑΝΝΗΣ ΚΩΡΔΑΤΟΣ. Ιστορία τού Ελληνικού Εργατικού Κινήματος, Εκδόσεις Μπουκουράνη, Αθήναι, 1972.

ΤΑ «ΘΡΑΚΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ»

"Ο τελευταίος παγκόσμιος πόλεμος με τή Βουλγαρική κατοχή πού έπιβληθηκε στή Θράκη, κατά τη διάρκεια τής οποίας είχαν κλείσει τά έλληνικά σχολεία και ή έλληνική γλώσσα άπαγρευστάν, έξαφανώσαν καθε πολιτική υπόδοση που υπήρχε στήν Ξάνθη.

Τά πρώτα χρόνια τῆς δεκαετίας τού 1900, χάρη στην πρωτοβουλία φωτισμένων Ξανθιών, διένοιξαν και δινούσαν τα πορόν δύο πολιτιστικού φορέων. Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Ξάνθης, που άργοτερα μετονομάστηκε στή Στέγη Γραμμάτων και Καλών Τεχνών, με τών 32.000 τόμους διέθλια